

Cæteri subinde Domini vocati, ita ut vox ea non honoris esset nomen, sed potestatis. In Numis tamen latinis non ante illam legas, si numum Getæ Antiochenum demseris apud Cl. Vaillant, qui habet: VICTORIA DD. omitorum NN. ostrorum, videlicet Caracalla ac Getæ, quam in Caro: deinde in Diocletiano ac Maximiano: donec brevi post ævo subsecente ita invaluerit, ut pro voce Imperator vulgo substitueretur.

Parum autem ambobus his, de quibus loquimur, Tyrannis, fuit. XIV. rit, Dominos dici, siquidem Diocletianus cognomen Jovii & Herculei postea Maximianus non modo acceperint, quod impensisissime Jovem atque Her- culem colerent, sed quod utroque hoc a numine stirpem quoque traxisse existimari voluerint, atque idcirco pro Jove & Hercule ipsi haberi. Un- Mamertin. de Mamertinus ita quidem eos alloquitur: Sancte JUPITER & HERCULUS in Geneth- LES bone! Alias dicit, Aurea secula auspiciis IOVIS & HERCULIS re- liac. c. 10. nasci. Omnia vero luculentissime ab eo dicitur, non opinione traditus, sed conspicuus & præsens JUPITER cominus invocari, non advena sed impe- rator HERCULES adorari. Quibus omnibus Ill. Spanheimius invictum testem addit præstantissimum de maximorum genere numum, ubi videoas, Spanhem. Monetam cum cornucopiae ac bilance sua medium stare Jovem inter ac T. II. p. Herculem ac supra legas: MONETA JOVI ET HERCULI AUGG. 494. ussis. PUB. Apage dæmones spirantes! aut, si omnis sic fœteat Anti- quitas, ipsum me removes. Residui interim numi Constantii Chlori, at- que Maximiani Armentarii difficile nihil aut insolens habent, nisi quod ii, qui eos Cæsares laudant, laureatis tamen capitibus sint, ac radiante co- rona. Circum Constantii vultum lego: FLavius. VALerius CON- STANTIUS NOBilissimus. CAESar. vel AUGustus Armentarii Nu- mos hæ circumstant: GALerius. VALerius MAXIMIANUS &c. TULL. Galerii prænomen, quo solo junior hic Augustus a seniori Maxi- mino Herculeo discernitur, diligentissime nota.

DIALOGUS X.

De

Numis CONSTANTINI Magni, eo- rumque, a quibus Imperium sibi vindicavit, atque CRISPUS filii.

PUBLIUS.

I Ta divisum in superioribus Principibus imperium quodammodo tandem I. rursus coaluit? TULL. Sic demum, ut propitio Numine ad solum Con- span-

DIALOGUS X. PART. I.

stantinum M. post plures insignes, cælitusque cum præsignatas tum concessas victorias rediret, Cruce Dominica triumphante, & Augusto in folio constituta. *PUB.* Velim jucunda hæc ordine a te discere. *TULL.* Erat Galerio Maximiano Imperatori, alias Armentario dicto, soror quæpiam, cuius filii fuere *Flav. Valens* sive *Valerius Severus*, & *Maximinus*, antea *Daza* cognomine, postea *Galerii Valerii* prænomina assumens. Ambos avunculus Cæsares dictos imperii fecit consortes, *Severum* Italæ & Africæ præficiens, *Maximino* Orientales provincias assignans. Arripuit autem etiam *N. Aurel. Valer. Maxentius*, quem *Maximiani Herculei* filium sive verum sive suppositum dicunt, Romæ imperium, postquam Prætorianos ingentibus promissis ad se acclamandum induxit, homo impurus, fævus, incantationibus addictus, Christianis iniquissimus: quo tamen *Severus* pariter atque *Maximinus* nihilo mitiores fuere.

II. Cum porro *Maxentia* tyrannis sua initio jucundius aliquanto succederet, etiam patrem ejus *Maximianum Herculeum* imperii, quod dudum invitus abdicaverat, ambitus novus spesque non parva inceperat. E Lukania itaque Romam ad filiam se conferens, itinere *Severum*, qui contra *Maxentium* moverat, fraude circumventum capi jussit, atque occidi. Neque sic tamen apud filium impium gratiam iniit, exesse ab eo protinus jussus. Interim *Maximianus Armentarius* Imp. in *Severi* occisi locum *Cai. Valer. Licinianum* *Licinium* imperio subrogavit. *Constantinum* porro, *Constantii Chlori* Imp. filium, ex prima Christiana sanctaque conjugi *Flavia Helena*, in oppido Naïsso, Daciæ mediterranæ, quam hodie Serviam dicimus, prognatum, a patre Cæsarem dictum, a militibus vero Augustum acclamatum, *Armentarius* unice timuit, tum quod fortissimus esset, tum quod Christianis impense faveret. Quare eundem adversus Sauromatas sive Sarmatas, gentem crudissimam, cum exercitu misit, non tam ut vinceret, quam ut periret. Secus tamen accidit: *Constantinus* namque barbaro illo hoste usque ad internectionem deleto, ducem pariter eorum vincitum ad *Maximianum* adduxit, ipse tam illustris victoriae incomparabili gloria celebratus.

III. Mortuo autem sub an. 311. *Maximiano Armentario*, primum quidem *Licinius* contra *Maximinum*, Armentarii nepotem, sape exercitum duxit, initio clade affectus, semel deinde ac iterum acie superior, donec *Maximinus* fugienti similis Illyricum peteret. *Constantinus* porro a Senatu contra *Maxentium* tyrannum Romam invitatus, cælesti quadam visione crucem sibi ostendi, dicique audiit: IN HOC VINCE. Unde militum scutis literam X. superaddito circumflexo, ut Crucis esset figura, ac nominis *CHRISTI* monogramma, indi jussit, atque animo plenus in

in hostem movebat. *Maxentius*, quem supersticio tenuit, si Urbe Roma nimis excederet, se peritum exercitum suum per pontem Milvium emisit: quoniam tamen prælium decretorum præsensit, ac *Constantini* novit virtutem, ipse tandem securus est. Hoc viso Romani pontem post eum magna ex parte dejecerunt. Coorto prælio adfuit cœli virtus, ac hostium animis ingenti terrore injecto *Maxentium*, suosque terga vertere coegit: ad pontem vero dejectum properantes, cum se mutuo comprimerent, Tiberi hausti sunt.

Sic debellato *Maxenrio*, fama & imperio potius *Constantinus*, plurim favit Christianis, solum jam Collegam habens *Licinium*, quem alii Christianum, ethnicum alii existimant: sententia tutissime in medio relinquitur. Id porro certum, utrosque armis fæpius collisos, superiorem vero semper *Constantinum* fuisse, tandem, vitæ gratia *Licinio* sed privato facta, solum ubique imperasse ab Anno 324. Quare imperium bifariam dissecans in Orientale tribuit & Occidentale, postquam Byzantium funditus Instauratum mire ampliasset, *Novanque Roman* dici voluisset, licet potius *Constantinopolis* nomen ab instauratore suo Urbì huic adhæserit. Christi Sacris præterea, cui & victorias & imperium unice debuit, ut ocyus imbueretur, curavit: eadem deinde multis editis fancivit, suisque omnibus suasit, deorum fana atque delubra occludi vel dirui iussit, Christi Ecclesias undique, maxime Jerosolymis erexit, ubi per Matrem *D. Helenam* Crux Dominica feliciter inventa est. Ut Arius coacto concilio damnari posset, Majestate sua effecit. Propterea vitæ finem Arianis Episcopis ferme nimium favit, licet ab Arii communione semper abhorreret: Baptismum insuper ab *Eusebio Nicomediae* Episcopo Ariano, morti propinquus recepit, ut Cl. *Papebrochius* in Actis S. S. Maii. Tom. V. in Vita *Constant. M.* late demonstrat. Quæ porro de ejus cum S. *Sylvestro* Pontifice amicitia feruntur, qui ei, lepræ curandæ causa, balneum e sanguine infantium adhibituro, Baptismum suaserit, immo contulerit, ac Urbem Romam vicissim, alia que multa dono pro Ecclesia receperit: hæc, inquam, singula Criticis hodie nondum invictæ asserta videntur. Animo præterea a fævitia, quæ prope crudelis erat, non omnino alienus fuit: qui filium suum *Crispum*, nobilissimum Cæsarem, probumque ac fortissimum principem, ad solum novercæ mendacium, præcipiti sententia jussit occidi, fronde vero comperta, ipsam hanc conjugem suam balneo nimis accenso comburi præcepit. Pari ferociæ impetu etiam *Licinium* juniores, sive filia nepotem, ante a se Cæsarem dictam, causa omnes latente, su-

bito interemis. Obiit ipse An. 337. postquam a morte patris annos 31. solus 13. imperasset, ætatis annos 63. sive 65. numerasset.

V. **PUB.** Omnia horum, de quibus dixeras, Numi ærei apud me sunt. *Severum* video laureatum cum titulo: SEVERVS NOB. *ilissimus*. CÆS. ar. Succedit eodem ornatu *Maximinus*, cuius caput hæc circumstant: GAL. erius. VAL. erius. MAXIMINUS NOB. CÆS. Numus *Maxentii* laureatum pariter eum fistit, insuper tamen cum sceptro, cui *Aquila* infidet, sive *Consulari*, sive *victori* indice, quam contra *Severum*, atque *Licinum*, ut narrabas, initio retulit. *Legenda:* IMP. C. æsar. MAXENTIUS. P. ius. F. elix. AUG. iustus. TULL. Cubare apud te penes *Maxentii* numos parvulum alium video, qui *Romulum* laudat, Divum quidem jam sive defunctum. Erat is filius *Maxentii*, Cæsar ab eo dictus, matura tamen morte ante patrem sublatus. **PUB.** Sequitur *Licinius* denuo laureatus, circum quem lego: IMP. erat. FL. avius. VAL. erius. LICINIAN. us. LICINIUS P. ius. F. elix. AUG. iustus. **TULL.** Et hic apud te socium habet, quem præterire te nolim. **PUB.** Teneo principem juvenem galea tectum, tellumque humero gestantem, cum lemmate: D.ominus. N. oster. VAL. erius. LICINIAN.us. LICINIUS. NOB. *ilissimus*. C. æsar. **TULL.** Filium itaque ne cum patre confundas, te vultus ætatisque disparitas admoneat. Violentam ei ac præcocem mortem ab Avo *Constantino* decretam existimant, dolo Flaviæ Maximianæ vel Maximæ Faustæ, conjugis *Constantini M.* quæ pertinuit, ne filiorum suorum hæreditas cognatorum communione minueretur.

VI. **PUB.** E pluribus *M. Constantini* numis, in quibus ille vel laureatus, aut galea tectus, sive velatus apparet, unum tu elegisti, quem Tab. III. pingeres, qui eum Diadema cinctum, lapidibus pretiosis constante, Num. I. repræsentat, cum epigraphe: IMP. erator. CONSTANTINUS MAX. ius. AUG. iustus. **TULL.** Novum videlicet mihi hic numus differendi argumentum de *Diadema* præbet, facem nobis denuo undique præferente III. *Spanhemio*, qui nihil omnino, quod e numis discere licet, ab ovo ad mala repetere neglexit. Erat Diadema fascia quædam caput incingens, ornansque, & summæ in omnes potestatis apud unum residentis certissimus index, Regibus Ægypti atque Orientis unice familiare, quemadmodum in *Exercitationis nostræ Proæm. Tab. I.* satis vidi. Ibi pariter *Dial. II. n. 6.* audisti, Lysimacho, ut *Justinus* testatur, Regalis, quam postea adeptus est, potestatis omen auspicatissimum fuisse, quod *M. Alexander* diadema vertici suo detractum, vulnerato ejusdem capiti, sanguinis sistendi causa, imposuerit. Antea vero n. 2.

Quiritibus diadematis usum odio tam interfecino fuisse, ut Pompejo crimini datum sit, vel crus tantum obvelandi solummodo causa fascia illigasse: *Julio* præterea Cæsari mortem accelerasse, quod M. Antonius lauream fasciis albis intertextam eidem imposuisset. Sed & ipsi quoque *Antonio* impune non cessit, quod Ægypto subacta se diademate cinxerit: inde namque & ipse in suspicionem tyrannidis veniens, Reipublicæ hostis est dictus. Noluere proinde Imperatores, qui alia omnia ausa sunt, ejusmodi tamen capitinis decus tanto periculo emere. Primus *Ca-jus Caligula* parum absuit, teste *Suetonio*, quin diadema statim sumeret, atque ita speciem principatus in Regni formam converteret: immo etiam sumisse tradit *Victor Aurelius*. Eundem *Caracalla* secutus, actu in numis duobus diademate illustris adparet, sed, interprete *III. Spanhemio*, non tam ut Rex ipse videretur, quam Regum se victorem, eorum spoliis divitem, Parthorum videlicet, exhiberet: deinde, ut *Alexandrum M.* quem dici & haberi se voluit, ipso capitinis ornatu referret. Quamquam his omnibus fucum duntaxat Romanis fecisse verosimillimum sit. *Ela-gabalus* quoque Diademate, sed domi, est usus, non veluti Regia veste, sed quæ Sacerdotibus Solis in Syria, qualis fuerat ipse, solemnis erat. *Aurelianu*s, quem supra *Tab. II. n. 12.* e numo quopiam tuo, mihi admodum sublesto, non quidem in diademate, corona tamen gemmis distissima depinxi, primus apud Romanos Capiti diadema innexuit, & gemmis atque aurea veste est usus, quod *Dial. VIII. n. X.* ex *Victore te-monui*. In numis tamen ejusmodi id genus ornamenti, diadema nimis, haud videoas, præterquam in uno *Triflani*, ubi *Aurelianu*s in Adverfa cum diademate, Waballathus in Aversa cum laurea comparet. Hunc numum ab exteris cūsum opinari licet: alias vero non desunt alii numeri, qui *Aurelianu*m cum laurea, Waballathum cum diademate sīstunt.

Tuto itaque statui potest, primum *Constantinum M.* fuisse, qui VII.
gemmati diadematis usum, oeu solemnem abinde Augusti Imperii no-tam invexerit, de quo iterum *Victor* sic habet: *Habitum Regium gemnis, Victor.*
& caput exornans, perpetuo Diademate. Lapidibus pretiosis illud contex-Epic. c. 44.
tum cum Cedreno etiam *Eusebius* fatetur, excusans præterea, fuisse Prin-cipem hunc Maximum animo quidem ab omni vestium luxu alienum,
usum tamen auro ac gemmis, Augustam ut Majestatem in oculis in-tuentium decentius gereret. Summi vero duntaxat imperii notam sub
Constantino hoc *M.* diadema evasisse, liquido afferrere videtur *D. Chrysostomus*, agens alicubi de *Constantio Gallo*, & *Juliano*, deinde Apo-stata, fratribus Cæsaribus renunciatis, sive de Juliano perorans: Et suscepit ille sine DIADEMATE Principatum. Hæc enim potestatis illius, &
quam

S. Chrysost. quam Frater habuerat, mensura quedam erat. Discere profecto hic licet,
Orat. Constantium Gallum gessisse Diadema, quoniam Augustus erat, non gessisse
LXIV. Julianum per quinquennium, quo solummodo Cæsar fuit, ac Diadema
in S. Ba- mensuram fuisse inter utrumque, quæ demonstraret, ambos quidem
bylon. Cæsares, sed solum Gallum Augustum fuisse.

VIII. His porro eruditissime in medium productis Ill. Spanhemius nu-
 num mox subdit *Juliani*, qui omnia hactenus asserta prima quidem
 fronde penitus convellere videtur: siquidem eum cum Diademate, ni-
 hilo secius autem cum titulo Nobilissimi Cæsaris fisset. Mox vero do-
 etissime animadvertisit Vir idem Ill. eruitque e numi Aversa, in qua de-
 scripta sunt Quinquennalia prima Principatus *Juliani*, hunc numum per-
 cussum esse, cum, *Ammiano Marcellino* teste, *Julianus* paulo ante a militi-
 bus Augustus jam esset acclamatus. Ut ergo talem se gereret, dia-
 dema gestat in numo: cum tamen adhuc viveret *Constantius* Impera-
 tor, qui eum Cæsarem dixerat, Augusti vocabulo reverentiae causa
 abstinenus, Cæsarem duntaxat Nobilissimum scribi se voluit.

IX. Adhuc itaque tenet Sententia prior, a tempore *M. Constantini* Dia-
 dema supremi Augustique fastigii notam fuisse, atque insigne: filiis ta-
 men & propinquis, cum Cæsares dicerentur, ab ipso *Constantino*, & se-
 quentibus Augustis, concessum esse quandoque Diadema, sed vile, non
 gemmatum, eoque tenore, ut eo non semper uterentur. Vile illud
 fuisse satis liquet ex hoc solo *Ammiani* supra laudati loco, ubi de *Juliano*
Amnian. *Quinquennalia Augustus* jam edidit, & ambitioso Diademate utebatur, lapidum
Marcellin. fulgore distinguebat; cum inter exordia principatus adsumti vili corona circumdatus
L. XXI. erat, *Xystacho* similis purpurato. Non semper Cæsares diadema, licet
p. 1. indultum sibi, gestasse, numi eorum produnt, qui vel nuda vel laureata
 demum capita ostendunt, quamvis & in aliis eos videoas, pari cum
 Augustis diademate insignes, licet Cæsares solummodo scribantur. Ar-
 guere prope mihi licet, incuriam quoque sive licentiam Monetariorum
 saepe sapienter etiam hic intervenisse.

X. *PUB.* Documento esse mihi possunt, quos æreos teneo & minu-
 tores, numuli *Crispi*. Unus quippe eorum armatum eum fisset, cum cly-
 peo & hasta, ac capite laureato, alter cum diademate gemmato: utriusque
 porro eadem Legenda. *FL. avius.* *JUL. ius.* *CRISPUS NOB. ilissimus.* *CÆS. ar.* *TULL.* Fuit hic primogenitus *Constantini* *M. filius*, nec-
 dum Principis, ex Minervina conjugé prima: Rebus bellicis contra Gal-
 los & Allemannos gestis clarissimus, populo in amoriibus summis, Pa-
 trum ac Reipublicæ spes. Sed noverca *Fausta*, ejus metuens virtutem,
 ne filiis suis præferri eum contingeret, sollicitatæ conjugalis fidei mani-
 festo

festo eundem mendacio detulit Augustum apud Parentem: qui nimium credulus, ingenti cum omnium luctu, mortem ei decrevit, non longe post ipse lepra a DEO multatus; Fausta vero in balneo calumniæ hujus causa exusta est.

DIALOGUS XI.

De^{II}Numis Filiorum, & Agnatorum Constantini M. ad usque JOVIA-
NUM.

PUBLIUS.

Plures adhuc mihi supersunt Numuli magna nominum Cognatione, in quibus aberrare tironi primum esse formido. **TULL.** II. nempe, qui filios Constantini M. discretione non adeo magna oculis tuis subjiciunt. Tres illi numero fuere, eidem nati ex altera conjugie sua *Flav. Maxim. Fausta*, prava atque superba muliere, *Constantinus* nimirum, *Constans*, atque *Constantius*. In hos Pater omne Imperium tribuit, Constantino Europam trans Alpes, *Constanti* Italiam, Illyricum, Græciam, & Africam, *Constantio* denique Orientem assignans. Sed *Constantinus*, bello alias fortissimus, bonique. Principis initio speciem præbens, superbiit brevi, & ambitu quietudinem pessimum dante, fratris *Constantis* dilectiones invasit, vincente ubique exercitu suo, donec Aquilejam usque penetraret. Ibi vero, collatis infelicitate signis, in fuga infidiis circumventus, neque agnitus a militibus, equo deiicitur, humique confossum, in Alsam fluvium projectus est, An. imp. 3. Chr. 339. ætat. 25.

Mox victor *Constans* fratrias provincias usurpavit: quæ imperii amplitudo ad ignaviam eum deflexit, fecitque, ut sui securus, in delicias quidem profusus, in milites parcus esset. Quare hi animis ab eo aversi, *Magnentio* ansam præbuere Tyrannidis affectandæ: qui cum *Constante* congressus, eum fugavit, & inertiae causa per Ducem Gaizonem ad Helenam oppidum occidi curavit, A. 350. imp. 13. ætat. 31.

Solus jam post fratres *Constantius* superstes, movit in *Magnentum*, III. cum